

STADSHOLMEN

STAMMEN 37

Fjällgatan 24 A–C och 26

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturreserveratet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

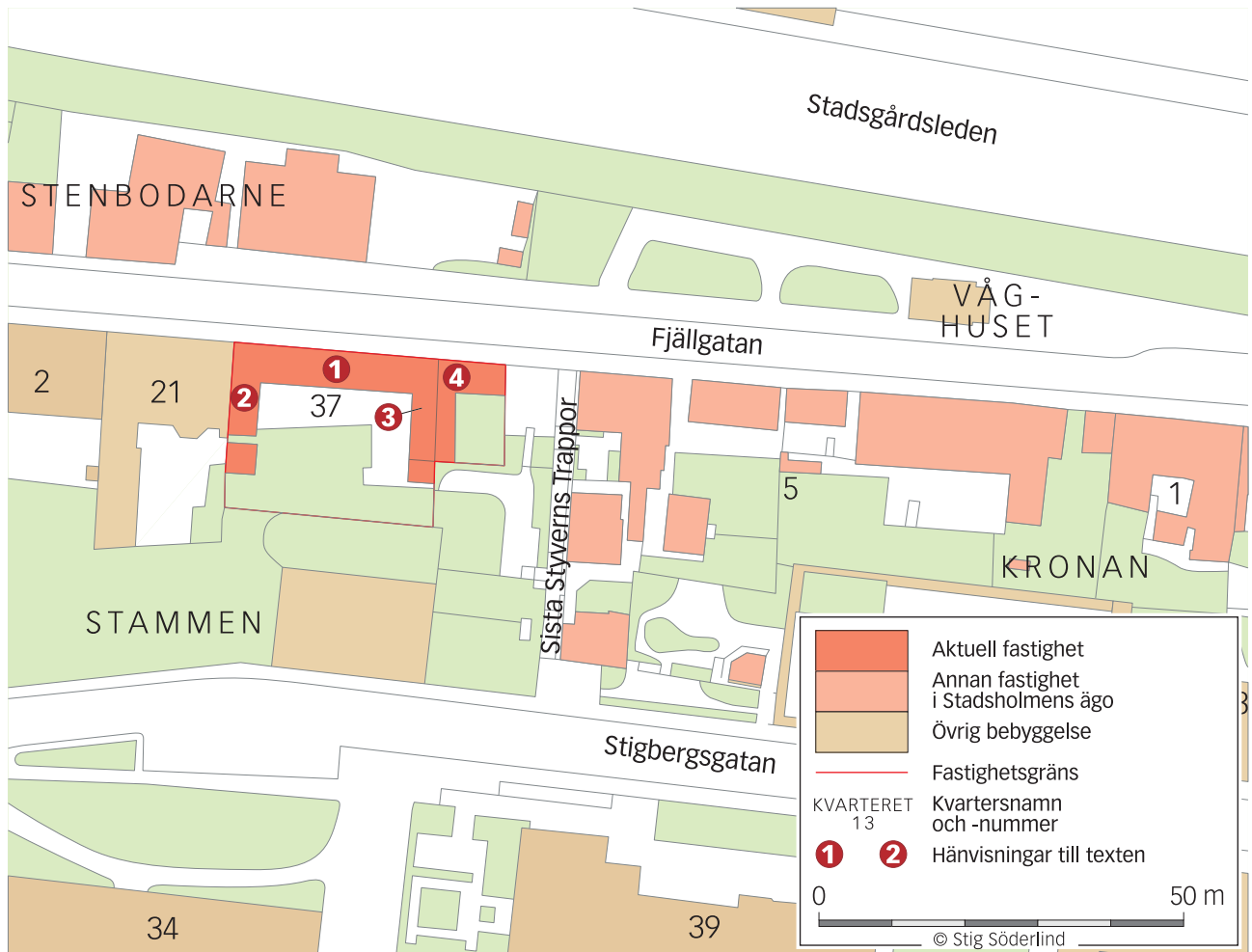
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsammans med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- ① FJÄLLGATAN 24, GATHUS
- ② FJÄLLGATAN 24, VÄSTRA FLYGELN
- ③ FJÄLLGATAN 24, UTHUSLÄNGA
- ④ FJÄLLGATAN 26 MED SENARE BYGGD FLYGEL

GATHUSET VID FJÄLLGATAN 26 OCH EFTER DET DEN ANSENLIGA LÄNGAN MED SIN FRONTON VID FJÄLLGATAN 24. FOTO J. MALMBERG.

Byggnaderna på Fjällgatan 24 och 26 vittnar om bostadsförhållanden för lägre stadstjänstemän, sjöfolk och hantverkare under 1700- och 1800-talet. Husen byggdes efter Katarinabranden på 1720-talet och är uppförda i sten respektive trä. De har byggts till i olika skeden men har oförändrade byggnadsvolymer sedan tidigt 1800-tal.

Fasaderna har inte förändrats särskilt mycket sedan 1860-talet. Invändigt är rumsvolymerna välbevarade med låg takhöjd och flera före detta små kök med murade spisar. Mycket av den fasta inredningen, såsom flertalet kakelugnar och en stor del av snickerierna härstammar från renoveringen på 1840-talet.

Fjällgatan har ett stort stadsbildsmässigt värde med sitt exponerade läge på en av Söders höjder. Stammen 37 är en viktig del av områdets bebyggelse med sina karaktäristiskt småskaliga hus och tillhörande terrasserade täppor. Den långa putsade fasaden med sin höga stensockel, låga byggnadshöjd och väl utformade portal bidrar starkt till gatumiljöns åldriga intryck. Områdets kulturhistoriska värde, där den sammanhängande miljön berättar om en intressant period i Stockholms historia, har värnats sedan tidigt 1900-tal.

Fastigheten Stammen 37 är blåvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det

innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Under 1600-talet fanns på den norra och branta sidan av nuvarande Fjällgatan stora tomter som bland annat utnyttjades till trädgårdsodlingar. Tomterna på södra sidan av gatan var mindre och bebyggda mestadels med trähus. Närheten till vattnet gjorde att många av de boende var verksamma inom sjöfarten eller arbetade vid något av skeppsvarven. En brand ödelade större delen av bebyggelsen i Katarina församling 1723. På Fjällgatans sydsida byggdes, precis som före branden, timmerhus, och på de terrasserade bergstomterna norrut anlades trädgårdstäppor. Genom myndigheternas förbud mot trähusbyggande senare under 1700-talet uppfördes fler och fler stenhus. De flesta bevarade bostadshusen av trä kan därför dateras till första hälften av 1700-talet.

Under 1800-talet kompletterades Fjällgatans låga bebyggelse med några flervåningshus. Då Stadsgården sprängdes fram under århundradets senare del försvann flera hus vid Fjällgatans norra sida och sammanhanget med hamnen förlorades. År 1907 byggdes Stadsgårdshissen för hamnarbetarna och ungefär samtidigt sprängdes för Katarinavägen och Renstiernas gata vilket medförde att Fjällgatan bröts och delades i två. Den västra delen heter numera Mäster Mikael's gata.

Fjällgatan har idag en unik gatubild med välbevarad trä- och stenhusbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Väster om Lilla Erstagatan har inga kompletteringar eller påbyggnader av husen skett under 1900-talet. De grönskande trädgårdarna på slutningarna är också en viktig del av miljön. Redan 1913 motionerade Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige, om att området skulle bli ett kulturreservat och räddas åt eftervärlden. Beslutet kom dock att dröja till 1956.

HISTORIK

Fastigheten Stammen 37 är en sammanslagning av fastigheterna Justitia 14, Fjällgatan 24 A–C och Justitia 15, Fjällgatan 26. 1901 förvärvade staden dessa fastigheter. På adressen Fjällgatan 24 ligger ett envåningst slåtputsat hus med inredd vind och två flyglar inåt gården, varav den ena är en uthuslänga. Fjällgatan 26 består av ett envåningst hus klätt med liggande träpanel med en tillbyggnad i vinkel inne på gården.

Lars Möllers timmerhus

Byggnaderna har en lång och komplex historia. 1730 låg ett timrat bostadshus om tre rum, källare, vind och stall samt fähus på fastigheten. Det ägdes av spannmålmätaren Lars Möller men hyrdes ut. I huset rymdes tre hushåll med tillsammans 10 personer. Bostadshuset har senare fått putsfasad och utgör i dag större delen av längan utmed Fjällgatan (nr 1 på kartan). På 1750-talet lät skepparen Petter Hartulin bygga flygeln av sten i väster (nr 2). Under den ligger den ursprungliga källaren kvar. Någon gång mellan 1780 och 1802 inreddes vinden i gathuset. Antagligen tillkom frontonen vid denna tid för att rymma en trappa. Den östra delen av gathuset byggdes av sten, troligen under 1800-talets första decennium. I den västra flygeln inreddes vinden omkring 1816.

DEN DEKORATIVA PORTINGÅNGEN TILL FJÄLLGATAN 24.
FOTO J. MALMBERG.

Hovfröken Ebrengrenat bygger om

1840 lät dåvarande ägaren, hovfröken Sophia Magdalena Ehrengrenat, genomföra en omfattande renovering av byggnaderna. Portgången byggdes om och försågs med en ny portal, motsvarande dagens. Fönster och kakelugnar byttes ut, nya spisar sattes in och övervåningen fick nya snickerier och dyrbara tapeter. I öster byggdes en uthuslänga av trä (nr 3). I trädgårdens fond uppfördes ett lusthus som numera är rivet. 1869 fick gathuset sin nuvarande enhetliga fasad genom att den timrade mittdelen med panel putsades likt tillbyggnaderna i öster och väster.

Oklar byggnadshistoria

Få arkivalier finns bevarade som kan berätta om den äldre byggnadshistorien på Fjällgatan 26 (nr 4). Antagligen har gathuset varken brandförsäkrats, värderats eller byggts till i större omfattning och därför lämnat få spår efter sig. Huset nämns första gången 1730 och det envåningst, timrade huset om två

GÅRDEN TILL FJÄLLGATAN 24 MED UTHUSLÄNGAN T.H. FOTO J. MALMBERG.

rum på hög stenfot ägdes då av packhuskarlen Peter Andersson. Byggnadens volym och planlösning tycks inte ha förändrats sedan dess, men flygeln mot gården har tillkommit senare. Möjligen skedde det under 1740-talet, då strumpvävargesällen Anders Roos ägde fastigheten. Andra smärre förändringar som har gjorts var 1864 när sjömannen Olof Lindqvist lät byta panel på gathuset. En inre renovering gjordes 1883 då golv, fönster och dörrar byttes.

Upprustning och renovering

År 1958 gjordes i samarbete med Stadsmuseet en fasadrenovering av det putsade huset på Fjällgatan 24. Vid den senaste renoveringen 1981–1982, också den i samarbete med Stadsmuseet, fick kök och badrum sina nuvarande placeringar och inredningar varvid dessa funktioner kunde läggas där minst ingrepp krävdes. De murade spisarna kunde också sparas. Flera sekundära innertak togs bort och vissa brädgolv lades om.

På Fjällgatan 26 revs den södra delen av gårdsfly-

geln 1959 och ersattes med en tillbyggnad i liv med den kvarvarande delen. I söder, i vinkel med den västra gårdsflygeln, byggdes en länga under 1980-talets första år.

BYGGNADSBESKRIVNING

Fjällgatan 24 – exteriör

Det gula slätputsade huset har en svartmålad hög gråstensgrund och synliga, putsade knutar i den västra, timrade delen. Tio brunmålade och spröjsade fönster med gråputsade omfattningar vetter mot Fjällgatan. På det brutna taket, täckt med enkupigt tegel, finns en fronton och sex takkupor. Portalens omfattning är försedd med pilastrar och är krönt av en konsolburen kornisch. Mot gården är taket inte brutet vilket ger en tvåvåning fasad med fönster lika gatufasadens men utan omfattningar. Fyra dörrar med liggande panel leder in till huset längs Fjällgatan medan två sitter i den tvåvåninga slätputsade flygeln i väster. I vinkeln mellan byggnadskropparna och över en av portarna sitter runda fönster med spröjs.

Uthuslängan i öster har rödfärgad locklistpanel med rombiskt utsågade dekorativa partier för ventilation. Taket är flackt och klätt med enkupigt tegel.

Fjällgatan 24 – interiör

Invändigt kan husets olika renoveringar avläsas i bland annat planlösning, kakelugnar, snickerier och golvmaterial från olika tider. I så gott som alla rum finns eldstäder. Åtta murade spisar med murad spiskupa från 1700-talet respektive tidigt 1800-tal är bevarade. De flesta kakelugnarna är från 1840-talets renovering. Planlösningen är välbevarad med de ursprungliga små köken och de murade spisarna, förutom att vissa av de ursprungliga köken har slagits ihop med intilliggande rum och nya dörröppningar har tagits upp. Golven är lagda med furubränder framför allt från 1900-talet. Ett fåtal rum har de gamla panelade innertaken kvar. Fönstrens spröjsade ytterbågar är troligen från 1840-talet medan flertalet

innerbågar är gjorda betydligt senare men i samma utförande. Innerdörrarna har fyllningar och många tillkom antagligen vid renoveringen 1840. Andra typer av snickerier från olika perioder är fotlister, dörrfoder, fönsterfoder och ett fåtal bröstpaneler.

Fjällgatan 26

Det ljusst gråmålade huset i en våning har en hög, svartmålad gråstenssockel. I fasaden med sin spontade panel kan timmerstommen skönjas i och med sina knutlådor. De tre brunmålade fönstren är spröjsade. Sadeltaket är täckt med enkupigt lertegel. En bräddörr i stensockeln leder in till en portgång med trappa till gården. I anslutning till gathuset ligger en envåning länga i vinkel längs den västra och södra tomtgränsen. Gårdsfasaderna har locklistpanel och är tillsammans med gaveln rödfärgade efter gammal tradition då man sparade på den dyrbara linoljefärgen och bara använde den mot gatan.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktbehandlings som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.